

СТРАЖДЕННИЙ ГОЛОС ПЕРЕПІЛКИ

Ткачівська Марія. Голос перепілки. Роман. Харків, 2018. – 210 с.

Не так давно побачила світ чергова книга Марії Ткачівської «Голос перепілки» (2018), авторка якої відома як поетеса («Просвічені силуети»), «Переповнений експрес», «Коли я втікала з раю» чи духовні вірші «А над нашою вірою вічність» («Початок»), прозаїк («Тримай мене, ковзанко», «Я і мій Дон Жуан», «Обережно, діти»), науковець (написана докторська дисертація, близько 110 статей, більше десятка навчальних посібників, словників тощо). Це й не дивно, адже ерудиція викладача і вченого може знаходити й інший простір у використанні свого таланту – письменницький, – задля вираження свого поліаспектного творчого світу. Згадаймо з цього приводу хоча б на сьогодні відомих учених – М. Ільницького, Богдану Крису, Л. Сеніка зі Львова, Марію Моклицю й Галину Яструбецьку з Луцька, В. Астаф'єва, Олену Бондареву, М. Наенка, Г. Штоня, Людмилу Тарнашинську з Києва, М. Зиморю з Дрогобича, Б. Мельничука з Чернівців, Ольгу Пуніну з Донецька, Віктора Гуменюка із Сімферополя, а чи Р. Піхманця, Наталю Мафтин з Івано-Франківська, кожен із яких насамперед учений, а потім уже письменник чи дехто навпаки (Ю. Андрухович, О. Забужко, С. Процюк та ін.), У ще інших по-своєму поєднується наука й художня творчість (Вал. Шевчук, Ольга Слоньовська, Ольга Деркачова). І цей список можна кількісно продовжувати й продовжувати.

Літературознавці не випадково надають особливої уваги заголовку, в якому і мусить виражатись головна концептуальність твору. Власне, це насамперед впадає в вічі після прочитання уже згаданої талановитої прозової книги М. Ткачівської. Бо ж, за «Знаками української етнокультури» Віталія Жайворонка, «...перепілка - в народі символізує тужливу жінку», а також «заклопотану, люблячу жінку-матір», додамо - стражденну і постійно страждаючу впродовж її буття. І справді, головна героїня Стефка із гуцульського села Рожнева, що на Косівщині, несе на собі переважний тягар помилок молодості, життєвої недосвідченості й щирої довірливості. А ще жорстокої моралі села у ставленні до таких особистостей, що свідчить про сумну актуальність чи живучість «одиної матері» (за назвою знакової у цьому аспекті поезії В.Симоненка) не тільки в шевченківську добу, класично виражену в творчості Кобзаря, а й у наступних, зокрема минулому та й, врешті, сьогоднішньому століттях, залежно від соціально-історичних й відповідно особистісних катаклізмів у житті людини й народу.

Майстерність авторки особливо відчутна у змалюванні щоденного життя-подвигу нещасної, бідної жінки, яка заради шматка хліба і куска кулеші для синочка Мартина, а згодом і кволого від постійного недо-

їдання Влодка, наймитує у всіх односельців по суті за безцінь, на додачу до всіх бід, осліпнувши від тяжкої праці ... Марія Ткачівська зуміла глибоко, художньо-психологічно, виразно й непереквербно відтворити через голод в одній сім'ї й окремих односельців – (вважаючи смерть маленького Влодка, животіння Стефки й її доброго, милосердного старшого синочка), через фізіологічне, фізичне й душевне проживання й переживання дитини – страждання народу. На цей раз не на сході чи в центрі України, про що є вже чимало написано (досить згадати хоча б «Марію» Уласа Самчука, «Жовтого князя» Василя Барки, «План до двору» і «Ротонду душоубців» Тодося Осьмачки чи «Загупало в двері прикладом» П. Тичини, «Чотири броди» М. Стельмаха), а в її західній гілці. До речі, за основу в майстерно й болічно описаних картинах голоду авторка використала спогади про пережите безпосереднього очевидця Мартина. Тому навіть, на перший погляд, незначні сюжетні вузли (важкий похід голодних до старої глибоченної покинутої гуральні в надії принести щось їстівного – жмаків, браги; утоплене хлопчиком відро, що в той час було справжньою цінністю в побуті, старцювання; бездушна відмова в крихтах хліба навіть діда Трохима й деда (батька) Бориса, які не визнають Мартина як онука і сина, бо ж незаконнонароджене; обмова в неіснуючих гріхах Стефи, за які вона тільки чудом не потрапила до Німеччини, життя її кровинки в Косівському, на той час німецькому, притулку, переховування Мартинка в страшній для дитини компанці, невдале заробітчанство в Куйбишеві) викликають глибокі переживання й ті природні емоції читача, без яких по-справжньому талановитий витвір немислимий і який похатцем за один присіст, так би мовити, не читається. Маємо на увазі насамперед перший розділ «Дорога до себе». Адже настільки в ньому багато страждань, болю, людської байдужості навіть не від чужих, а кровних родичів, душевних і фізичних мук, зла й нелюбові, які все ж освітлюються такими добрими, сердечними душами, як Варвара, сусідка й чи не єдина Стефчина справжня подруга, офіцер (фольксдойч) Малецький, світлий промінь у її існуванні, який не тільки порятував Стефку від Німеччини, але й разом з п.Стоцьким та пані Зосою по суті допоміг їй викрасти сина з притулку якраз напередодні його, дітей, вивезення на чужину; вчителька пані Кася, яка подарувала Мартинові новісінькі черевики й матеріал на сорочку, щоб тільки він мав у чому ходити до школи; Ганна Величко, яка допомагатиме незрячій Стефці виконувати норму на заробітках, поки її наглядачі не зафіксують та ін.

Та концептуальність роману через образ-характер Стефки проходить наскрізно крізь увесь твір, постійно нагадуючи про його заголовок, виринаючи то як метафора/метонімія, то як порівняння: «квиліла підбита перепілка», «джеркотала маленька сіра перепілка», «підбитий голос посивілої перепілки», «сокотала стара підбита перепілка», «наче маленька перепілка», «голос утішеної перепілки» залежно від конкретики

подій і психологічного стану героїні. У найважчі моменти життя вона тихо співає то гуцульські коліскові, то різдвяні колядки, то співанки, які розкривають її страждання, горе чи реакцію на різні життєві епізоди. Це вони, як і діалектна лексика Гуцулії, створює ефект перебування в конкретній місцевості в певний час, отой відповідний часопростір, який своєрідно взаємопов'язаний (Рожнів-Косів-Іспас/Вижниця-Куйбишів-німецьке передмістя і знову рідне село) і де специфічна мова, народна творчість, оточення, в яких формуються дитячі й не тільки характери, має свій колорит, органічну прив'язаність, духовну тяглисть, що передається з покоління в покоління, й ту живильну ауру, якої нема в жодному з інших регіонів України, бо там вона інша, своя. І це добре передано авторкою, як і окремі вирази мовленнєвого німецького дискурсу в другій частині «Ауслендер», специфіку побуту бауерів, коли персонажі твору у воєнні роки потрапляють в чужу для них і далеку Німеччину (Ганна Величко, її сестра Параска, Борис та ін.). Не забуваймо, що Марія Ткачівська – німецький філолог.

У творі немає отієї панорамності зображення, розлогої епічності, характерної для жанру роману в попередніх десятиліттях минулого століття («Волинь» Уласа Самчука, «Ворожба людська» Р. Федоріва, «Диво» П. Загребельного, «Дім на горі» Вал. Шевчука та ін.), не кажучи вже про Панаса Мирного, Нечуя-Левицького або І.Франка в українській чи О.де Бальзака, Стендаля у французькій літературах у ХІХ ст. Та Марії Ткачівській вдається передати романне мислення у місткому за обсягом (невеликі три частини) епічному різновиді, своєрідній побудові, завдяки якій про формування характеру, життєву долю конкретних героїв/персонажів читач дізнається не з хронологічно поступового розвитку сюжету, а з порушенням порядку його складових, загалом причинно-наслідкової та часової послідовності (скажімо, твір починається з родів шістнадцятирічної Стефки у вкрай складних психологічних та зовнішніх обставинах, а про жорстоке відречення батьків від доньки чи вбивчу реакцію Бориса на її вагітність читач дізнається набагато пізніше через ретроспекції, спогади). Авторка талановито й психологічно переконливо подає цілий ряд сюжетних ліній/долей (Стефки, Варвари, Мартина, Оленки, Ярка, Ганни й її доньки Ані, Бориса й Рози, Марії й Ірці та епізодичних персонажів, які, навіть діючи короткий проміжок часу, запам'ятовуються й дають уявлення про серцевину їхньої натури (вчительки в Косівському притулку та школі, наглядачі, бауер гер Гізель, фрау Інгрід, сестра Ганни Параска тощо).

Мартин – син головної героїні Стефи - постає центральним образом-характером, який у більшій чи меншій мірі присутній на життєвій дорозі у кожного із вищезгаданих персонажів. Пережитий ним голод, принизливі знущання дітей-односельців з нього, як з байстрюка, відсутність вдома будь-яких елементарних матеріальних умов не вбивають у ньому людяності, добра, співчутливості, милосердя й порядності, почи-

наючи з дитинства (жалісливість і доброта у ставленні до матері, маленького братика, Годося, інших дітей у селі й притулку, вроджене вміння бути вдячним учительці за подарунок – поцілунок в руку і обіцяна молитва за неї і «сьогодні», і «завтра», «І післязавтра», «І післяпіслязавтра!»...) та в дорослому віці (прощає батькові перед його відходом у вічність його гріх-відречення від нього як свого сина). Авторка мотивовано аргументує вибір Мартином фаху кухаря, кондитера, бо ще десятирічною дитиною, переживши холодне й голодне існування, упевнено стверджував: «Я не хочу лагодити вози. Я хочу пекти хліб, аби ніхто не був голодний». І як цілісний та наполегливий хлопець, доможеться своєї мрії, ставши першокласним майстром своєї справи. Марія Ткачівська не показує легкої життєвої дороги Мартина й уже дорослим, ускладнивши вибір своєї половини знову ж таки через батька, все життя прагнучи його уваги, його визнання, ставлення до нього, до Мартина, як до самодостатньої особистості. У зв'язку з цим він наробить помилок: кохаючи Оленку, Варварину доньку, сусідку, необдуманно переступить і через їхнє взаємне почуття й піде свататись до пасербиці його дедя (батька), спочатку старшої Марії, а після повернення з армії, коли Оленка не дочекається його, до - молодшої Ірці, яку не любить. А все тому, щоб бути ближче до батька, якого йому так не вистачало і в дитинстві, і згодом. Та тільки перед смертю Борис нарешті назве Мартина своїм сином і скаже Стефці, що у них добрий син і газда. Так глибоко захований внутрішній конфлікт батько-син, найбільший Мартинів біль, буде розв'язаний аж у кінці твору.

А загалом сюжетні перипетії інтригують читача від початку і до кінця роману, найчастіше через розповідь або оповідь центрального персонажа Мартина, його спогади, згадки, сонні марення, майстерні описи авторські, діалогічне мовлення головного чи епізодичних персонажів. Цьому сприяє й вміло змальований образ Бориса, який фігуруватиме в житті кількох жінок і в характері якого більше недоброго, нелюдяного... Легковажне ставлення до життя, хвилине задоволення своїх поверхових почуттів приведе до зламаных життєвих доль як Стефки, у якої від нього син Мартин, так і Ганни, з якою познайомиться в Німеччині на роботі в одного і того ж бауера, і в якої народиться донька Аня. Врешті, щасливою не буде і його дружина, Розя, бо одружувався з нею не з любові, а заради її багатства. Повернувшись з чужини, Борис агітує всіх вступати в колгосп, якому тепер найбільше належить його душа. Авторка протиставляє його надто правильне ставлення до колгоспного, аби не дай бог там нічого не пропало у той час, як його рідна, не визнана ним дитина голодує. Тут згадується Маркіян Григора Тютюнника із його порядком в ім'я порядку («Поминали Маркіяна»).

Безсердечне ставлення до Стефки, яка через нього змарнує своє життя, також стосується й другої жінки Ганни, яку він навіть не робить спроби розшукати, хоч знає, що їхні села не так далеко одне від одного.

Авторка гармонізує різні частини тексту: якщо про голод, війну, важкі поневіряння Стефки з сином нелегко читати, то дві наступні частини – світліші й читаються на одному диханні. Бо Марія Ткачівська зуміла на тлі соціально-історичних катаклизмів (голод-війна-розруха-вивезення українців у Німеччину – пост воєнний мирний час) глибоко й правдиво описати життя гуцулів, їхній побут, соціальні й людські проблеми, їхні характери, їхнє формування й виживання, поєднавши в кінці твору здавалось би непоєднуване. Перед кончиною Борис просить прощення у Стефки, вмерши по суті у неї на руках, визнає свого сина, побачиться з онукою Анною, дуже схожою на Ганну... Мартин з матір'ю певний час житиме в хаті свого батька як законний зять... Такий гепі-енд все ж не сприймається штучним, а мотивованим, бо в цьому житті все буває і хвилини щастя також.

Марта Хороб, м. Івано-Франківськ